

Alijeteti i alteriteti u mjesnom govoru Kontića

Ribarić, Ada

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:821428>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Ada Ribarić

Alijeteti i alteriteti u mjesnom govoru Kontića

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2016.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Ada Ribarić
Matični broj: 0062059074

Alijeteti i alteriteti u mjesnom govoru Kontića

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: Dr. sc. Ivana Nežić

Rijeka, 7. rujna 2016.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1.1. Motivacija	1
1.2. Metodologija izrade rada	2
1.3. Cilj rada.....	3
1.4. Ispitanici.....	3
1.5. Geografski položaj i povijest Buzeta te značajke govora Kontića.....	4
2. Alijeteti i alteriteti u mjesnom govoru Kontića.....	7
2.1. Povijesni razvoj dijalekata i ključni pojmovi.....	7
2.1.1. Povijesni razvoj dijalekata	7
2.1.2. Ključni pojmovi	9
2.2. O buzetskom dijalektu	11
2.3. Analiza alijetetnih i alteritetnih značajki mjesnoga govora Kontića.....	14
2.3.1. Alijetetne značajke čakavskoga narječja u mjesnom govoru Kontića	14
2.3.2. Alteritetne značajke čakavskog narječja u mjesnom govoru Kontića.....	27
3. Zaključak.....	35
4. Sažetak	37
4.1. Summary	37
5. Ključne riječi.....	37
5.1. Key words	37
6. Popis literature	38
6.1. Internetski izvori	40
7. Prilozi.....	41
7.1. Ogled mjesnih govora Kontića i Krušvara.....	41
7.2. Rezultati ispitivanja upitnikom	48
7.3. Karta.....	51

1. Uvod

1.1. Motivacija

Iako su o bužetskim govorima nedavno već pisale profesorice Nataša Vivoda i Elena Grah Ciliga, rijetko se piše o južnim govorima bužetskog dijalekta. Uglavnom su obrađivani drugi, poznatiji govori bužetskog dijalekta poput govora Svetog Martina, Svetog Ivana, Roča i sl.¹ Na neki sam način osjećala dužnost da zabilježim i obradim govor koji mi je vrlo blizak, a isto toliko i drag. U govoru Kontića naišla sam na sve ono što je prije nekoliko godina bilo sasvim uobičajeno stanovnicima ovdašnjega područja poput, recimo, dvoglasa i raznih riječi koje su karakteristične za južnu Bužeštinu, što danas, čini mi se, sve rjeđe susrećemo. Razlozi su razni – neki od govornika otišli su na školovanje ili rad pa su svoje diftonge zamijenili uobičajenijim *e* ili *a* kako bi se bolje uklopili u sredinu u kojoj žive, drugi su odlučili sa svojom djecom razgovarati standardnim jezikom kako bi im kasnije bilo lakše u školi, a treći zbog utjecaja društva sve rjeđe komuniciraju materinjim dijalektom. Upravo zbog toga smatram da je bilo potrebno napraviti barem djelomičnu analizu jednog južnog bužetskog govora.

Dok stariji stanovnici i dalje koriste svoje mjesne govore u svim vidovima komunikacije, kod mlađih se naraštaja ipak vidi gubljenje interesa, a posljedično tomu i slaba uporaba mjesnih govora u svakodnevnom životu. Ipak, čini mi se da se u zadnje vrijeme pomalo „budi“ svijest mladih o vrijednosti i važnosti očuvanja mjesnih govora, što je svakako pozitivno.

¹ U poglavlju 2.2. ovoga rada ukratko su prikazana neka dosadašnja istraživanja bužetskih govora.

Jezik se oblikuje onako kako ga mi koristimo, a ako se njime ne govori, ako se o njemu ne govori – on nestaje. U osnovnoj i srednjoj školi u Buzetu često smo organizirali radionice poput „Saka vas ima svoj glas“, a već je u različitim mogućim izgovorima te rečenice dovoljno pokazatelj raznovrsnosti govora na buzetskom području – u nekim govorima bit će „vos“ ili „vas“, u nekima „vuos“, a u nekima „vuas“.

1.2. Metodologija izrade rada

U ovome radu analizira se mjesni govor sela Kontići kraj Buzeta. Građa za istraživanje prikupljena je u Kontićima u travnju 2016. godine kada je snimljen razgovor između troje izvornih govornika te naknadno u kolovozu 2016. godine da bi se potvrdile određene značajke za koje primjeri nisu pronađeni u ogledu govora.

Rad se bavi alijetnim i alteritetnim značajkama na fonološkoj razini, što znači da analiza uključuje značajke poput refleksa jata, čakavske jake vokalnosti, refleksa dočelnog *-l*, pojave rotacizma, starih konsonantskih skupina itd., a ne bavi se nastavcima u određenim padežima i sl. Uz teorijski dio bit će navedeni i primjeri koji će potvrđivati dosadašnja saznanja o buzetskim govorima, a neki će primjeri otkriti i nešto novo.

1.3. Cilj rada

Tijekom šestoga semestra na preddiplomskom studiju Hrvatskoga jezika i književnosti kao jedan od izbornih predmeta odabrala sam kolegij *Dijalektologija hrvatskoga jezika: terenska istraživanja* na kojemu sam istraživala mjesni govor svojega rodnog sela, Krušvara, ali i susjednog sela koje pripada istomu mjesnom odboru, Kontića. Ogled govora snimila sam 16. travnja 2016. godine, a za snimanje sam koristila diktafon.

Iako sam istraživanje započela s uvjerenjem da je riječ o vrlo sličnim govorima s tek pokojom razlikom, transkripcijom i akcentuiranjem ogleda govora došla sam do zaključka da je ipak riječ o govorima koji se razlikuju. Stoga sam kao temu ovoga završnog rada odlučila odabrati govor Kontića jer je troje od četvero ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju podrijetlom iz Kontića. U radu će biti obrađene alijetetne i alteritetne fonološke značajke govora Kontića, a kako bi rad bio što pregledniji, na samomu kraju priloženi su karta Bužeštine te ogled govora koji sam transkribirala i akcentuirala.

1.4. Ispitanici

U svome istraživanju snimila sam i analizirala razgovor troje stanovnika sela Kontići blizu Buzeta – Nevenke Kontić, Elvisa Kontića i Mladena Kontića. Nevenka Kontić rođena je 1948. godine u Martincima kraj Račica te je čitav život provela u dvama selima – Martincima i kasnije Kontićima. Roditelji gospođe Nevenke bili su podrijetlom iz Martinaca i Račica, sela koja se nalaze vrlo blizu jedno drugome, ali i Kontićima. Gospođa Nevenka nije dulje vrijeme izbivala iz

Kontića, nije se školovala u većoj sredini ili bila na radu u kojem većem gradu ili u inozemstvu. Upravo zbog toga, smatra se dobrim ispitanikom zbog manje vjerojatnosti da je standardni jezik ili neki drugi idiom utjecao na njezin govor. Od obiteljskih nadimaka kod gospođe Nevenke javlja se nadimak Mafrini koji se više puta spominje tijekom razgovora četvero ispitanika. Spomenuti nadimak odnosi se na njezinu djevojačku obitelj iz sela Martinci, dok se u obitelji iz Kontića u koju se udala spominje nadimak Čuki.

Sin gospođe Nevenke Kontić, Elvis Kontić, rođen je 1974. godine te je također čitav svoj život proveo u rodnim Kontićima bez duljeg izbivanja.

Mladen Kontić rođen je 1963. godine te je, isto kao i prethodno dvoje ispitanika, cijeli život proveo u Kontićima. U njegovoj obitelji spominje se nadimak Pupići.

Sve troje ispitanika sudjelovalo je u razgovoru u kojem sam zabilježila mnoge karakteristične značajke mjesnoga govora Kontića, ali i u ispitivanju upitnikom koje je bilo potrebno provesti kako bih uspjela potvrditi neke značajke koje nisu bile oprimjerene u snimci razgovora. Rado su pristali pomoći mi te im ovom prilikom odsrca zahvaljujem.

1.5. Geografski položaj i povijest Buzeta te značajke govora Kontića

Grad Buzet nalazi se u Istarskoj županiji, uz samu granicu s Republikom Slovenijom. Smješten je između nekoliko većih gradova – Rijeke, Trsta, Kopra i Pule. Područje grada Buzeta s okolicom zauzima površinu od otprilike 165 km², na istoku graniči s općinom Lupoglav i Lanišće, na jugu s Cerovljem i Pazinom, na

zapadu s Motovunom i Oprtljem, a na sjeveru s Republikom Slovenijom.² Buzetski dijalekt u kontaktu je tako s južnočakavskim ikavskim govorima Karojbe, Kršikle, Kašćerge i Grdosela, sa sjevernočakavskim ekavskim govorima Semića i Lupoglava, sa srednjočakavskim ikavsko-ekavskim govorima Velih i Malih Muna, a sjeveroistočno od Buzeta nalaze se i Trstenik i Vodice čiji govori pripadaju jugozapadnom istarskom dijalektu (Lisac 2001: 13).

Smatra se da je Buzet naseljen od prapovijesti: dokaze tomu pronalazimo u mnogobrojnim žrtvenicima, nadgrobnim spomenicima i nekropolama, a najraniji dokazi datiraju iz 1. stoljeća. Iz 7. i 8. stoljeća datiraju nekropole doseljenog slavenskog stanovništva. Tijekom povijesti Buzet je bio pod vlašću Bizanta, Franaka, pod jurisdikcijom akvilejskog patrijarha, Mlečana, a u literaturi se spominje i pljačkanje nekolicine Turaka, no Buzet nikada nije bio pod turskom vlašću. Vlast se u Buzetu, ali i cjelokupnoj Istri mijenjala toliko često da većina ljudi rođenih oko, recimo, 1910 – 1918. godine može reći da su živjeli u četirima državama a uvijek su živjeli u istoj kući.³ Valja napomenuti da su njemački, a posebice talijanski jezik uvelike utjecali na razvoj leksika buzetskog dijalekta – mnoge riječi koje se danas koriste u buzetskim govorima zapravo su romanskog ili njemačkog podrijetla, iako ih se tako ne doživljava. Primjeri su pronađeni i u analiziranom ogledu govora Kontića: *štajún* 'godišnje doba', *dištín* 'sudbina', *fórši* 'možda'... Navedeni su primjeri romanskog podrijetla.

Ipak, jezik je opstao kroz sva ta stoljeća i tuđu vlast. Neke od značajki buzetskoga dijalekta možemo pronaći u ostalim čakavskim dijalektima ili ostalim narječjima, a neke su karakteristične upravo za ove krajeve. Značajka koju možemo pronaći samo u buzetskim govorima, i ni u jednom drugom sustavu

² Izvor: <http://www.buzet.hr/index.php?id=41>.

³ Izvor: <http://www.istrapedia.hr/hrv/430/buzet/istra-a-z/>.

čakavskoga narječja, jest ostvaraj stražnjeg nazala kao *a*, za razliku od ostalih uobičajenih *u* ili *o* (Lisac 2001: 14).

Kontići su selo koje se nalazi između Buzeta i Cerovlja, udaljeno od Buzeta otprilike 12 kilometara. Jedino prezime koje se javlja u Kontićima je Kontić. Kontići pripadaju mjesnom odboru Krušvari te su jedno od sela koja čine granicu između područja grada Buzeta i općine Cerovlje. Već sam geografski položaj može nam otkriti nešto o potencijalnim dijalektološkim značajkama govora ovoga mjesta – budući da se nalazi na području grada Buzeta, riječ je o govoru koji pripada buzetskom dijalektu i južnim buzetskim govorima (Lisac 2009: 46). U Kontićima će, zbog blizine ikavsko-ekavskih čakavskih govora koji uglavnom prevladavaju na području općine Cerovlje, biti mnogo više čakavskih značajki nego u primjerice sjevernim buzetskim govorima koji se nalaze bliže slovenskoj granici. Mnogo se različitosti očituje u toponimima – o tome je pisao Petar Šimunović u svome članku *Značajke buzetske toponimije* te spominje da je *buzetska zavalu u jezičnom smislu najšareniji dijalekatski mozaik na slavenskom jugu* (Šimunović 1978: 53). Šimunović se bavio povijesnom toponimijom i značajkama suvremene buzetske toponimije. Kao središnji otkonim spominje se dakako Buzet čije se ime tijekom povijesti dosta mijenjalo – od prvotnog Blzet/Plzet u Istarskom razvodu, zatim kao latinski Pinquentum ili talijanski Pingvente do današnjeg naziva Buzet (Šimunović 1978: 54).

O govoru Kontića dosad se nije pisalo – najbliže mjesto čiji je govor obrađen su Račice o čijim je fonološkim i morfološkim značajkama pisala Nataša Vivoda u svojoj knjizi *Buzetski govori*. Vivoda je na samome kraju svojega rada o govoru Račica iznijela pregled čakavskih i kajkavskih obilježja te spominje kako *račičanski govor spada u skupinu buzetskih govora kojima se u čakavsku bazu upliću slovenski kajkavski elementi* (Vivoda 2005: 154). Kajkavskih je obilježja

navedeno četiri, dok je čakavskih navedeno čak četrnaest, što dokazuje prevlast čakavskih značajki nad kajkavskima u govoru Račica (Vivoda 2005: 154). Govor Račica obrađivao je i Petar Šimunović u svome članku *Dijalekatske značajke bužetske regije* koji je objavljen u časopisu *Istarski mozaik* (Šimunović 1970: 40).

U ovom se radu donosi opis i prikaz nekih fonoloških značajki govora Kontića, pri čemu se rabe razlikovnosti različita ranga, odnosno alijeteti i alteriteti, a u sljedećem poglavlju uvodno se daje i kratak pregled povijesti razvoja dijalekata hrvatskoga jezika.

2. Alijeteti i alteriteti u mjesnom govoru Kontića

2.1. Povijesni razvoj dijalekata i ključni pojmovi

2.1.1. Povijesni razvoj dijalekata

Dijalektologija je jezikoslovna disciplina koja se bavi proučavanjem narječja, dijalekata i mjesnih govora nekog jezika.⁴

Da bi se shvatilo kako je došlo do pojave narječja, dijalekata i mjesnih govora hrvatskoga jezika, važno je objasniti tijek njihova razvoja. Milan Moguš u svojoj knjizi *Čakavsko narječje* spominje termin južnoslavenski prajezik kao temelj iz kojega su se kasnije razvili zapadni južnoslavenski prajezik te istočni južnoslavenski prajezik (Moguš 1977: 1). Zapadni južnoslavenski prajezik kasnije se podijelio na slovenski, srpski te hrvatski jezik, a istočni južnoslavenski prajezik podijelio se na makedonski i bugarski (Moguš 1977: 1). Ipak, važno je spomenuti i dijalekatske grupe koje su se razvile iz zapadnog južnoslavenskog prajezika, koje

⁴ Izvor: hjp.znanje.hr.

ovise o geografskom položaju, a to su: alpska, panonska, primorska te dinarsko-raška dijalekatska grupa (Moguš 1977: 1). Alpska grupa dala je slovenske dijalekte, iz panonske su se razvili kajkavski, iz primorske čakavski, a iz dinarsko-raške štokavski dijalekti (Moguš 2: 1977).

Iva Lukežić povijesni razvoj hrvatskog jezika dijeli na nekoliko razdoblja i podrazdoblja: 1. slavenski zametci hrvatskoga (6-8. st.) koje se dijeli na a) starije praslavensko predrazdoblje tijekom 6. i 7. stoljeća, te b) mlađe općeslavensko razdoblje koje je trajalo tijekom 8. stoljeća; 2. starohrvatsko razdoblje (9-14. st.) s također dvama podrazdobljima: a) starijim podrazdobljem unutar zapadnojužnoslavenskog ogranka praslavenskog jezika koje je trajalo od 9. do kraja 11. stoljeća i koje obilježavaju spori zajednički procesi u narječnim protojedinicama na identičan način, b) mlađim starohrvatskim podrazdobljem koje je trajalo od 12. do kraja 15. stoljeća i koje obilježava brz razvoj, dijalekatna diferencijacija i formiranje dijalekata; 3. srednjohrvatsko razdoblje (od kraja 15. do početka 18. stoljeća) koje se dijeli na a) starije podrazdoblje od kraja 15. do sredine 16. stoljeće kada se nastavljaju procesi započeti u prijašnjim razdobljima, ali i kada dolazi do velikih migracija stanovništva, b) mlađe podrazdoblje koje je trajalo od sredine 16. do početka 18. stoljeća kada dolazi do poremećaja zbog prethodno navedenih migracija; 4. novohrvatsko razdoblje koje traje od 18. stoljeća do danas, u kojem postoje tri narječja s dijalektima koji su formirani u starohrvatskom razdoblju (Lukežić 2012: 12).

2.1.2. Ključni pojmovi

Hrvatski jezik danas ima tri narječja – štokavsko, kajkavsko i čakavsko. Svako se narječje dijeli na dijalekte, poddijalekte, skupine mjesnih govora te naposljetku mjesne govore. Mjesni su govori ujedno i osnovna jedinica kojom se bavi dijalektologija.

Valja objasniti i razlike među navedenim pojmovima. Ferdinand de Saussure iznio je svoje dihotomije, odnosno dvojnosti među kojima se nalazi i dihotomija jezika i govora. Prema de Saussureu, jezik predstavlja apstraktni sustav znakova, dok se govor odnosi na stvarnost jezične komunikacije koja se može izravno promatrati i koja je individualna.⁵ Navedeni pojmovi služe nam i za klasifikaciju dijalektoloških pojmova – mjesni govor i skupina mjesnih govora pripadaju govoru, odnosno riječ je o konkretnim jedinicama, dok su dijalekti i narječja apstraktne jedinice i pripadaju sferi jezika (Moguš 1977: 3).

Pojmovi koji su također veoma značajni za ovaj rad su pojmovi jezične razlikovnosti, alijeteta i alteriteta. Do njihova nastanka došlo je jezičnom evolucijom – iz zajedničkoga prahrvatskoga i starohrvatskoga jezičnog ishodišta razvile su se određene značajke tako da su neke imale isti evolutivni put, a neke različite putove (Lukežić 1998: 12). Dijalektologija se mora baviti i navedenim jezičnim ishodištem i kontinuantama koje su se iz njega razvijale (Lukežić 1998: 12). Pojam alijeteta odnosi se na jezične činjenice najviše jezične razlikovnosti, odnosno riječ je o značajkama koje su obilježje samo jednoga sustava te se smatraju njegovom jezičnom posebnosti (Lukežić 1998: 13). Pod pojmom alteritet podrazumijevaju se niže rangirane jezične razlikovnosti u dijalektologiji, *po kojima*

⁵ Izvor: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=54724>. Natuknica o Ferdinandu de Saussureu.

se ne može jednoznačno odrediti pripadnost određenu apstraktnomu podsustavu sustava koji ga ima (Lukežić 1998: 13).

Alijetetne značajke za čakavsko narječje su sljedeće: zamjenica *ča* i njezini oblici; pojava fonema /ɛ/ kao /a/ iza fonema /j/, /č/, /ž/; refleksi jata koji su dosljedno ekavski i u osnovama riječi i u relacijskim morfemima, dosljedno jekavski i u osnovama riječi i u relacijskim morfemima te ikavsko-ekavski refleksi jata prema Jakubinski-Meyerovu pravilu; čakavska tendencija jake vokalnosti koja se očituje u nepreventivnim vokalizacijama poluglasa u slabu položaju, povećanom samoglasničkom inventaru i pojavi slogotvornih *r* i *l* kao dvofonema; akcentuacija koja u čakavskom narječju može biti stara troakcenatska, starija troakcenatska ili dvoakcenatska, novija dvoakcenatska ili troakcenatska te nova dvoakcenatska ili troakcenatska; neke pojave u konsonantizmu poput nepostojanja fonema /ʒ/ te realizacije skupine *žj*, čakavizma, slabljenja šumnika na dočetu zatvorena sloga te redukcije dočetnog slogovnog *-l*; i konačno posljednja alijetetna značajka čakavskoga narječja – oblici glagola *biti* za tvorbu kondicionala.

Alteritetne značajke koje pronalazimo u čakavskom narječju jesu: ikavski refleksi jata; prijedlog *u* koji je nastao od nekadašnjeg *v* rabi se samostalan ili kao prefiks; dolazi do rotacizma *ž* u *r*; finalno *-l* može biti zadržano, vokalizirano u *a* ili zamijenjeno poluvokalom *ɥ*; javljaju se stare konsonantske skupine *čr* i *šč*; dolazi do pojave skupova *šk*, *šp*, *št* kod primljenica; provodi se fonetska neutralizacija *m* > *n* na dočetu relacijskoga morfema; od nekadašnjega *vbsb* razvojem je došlo do oblika *s-* ili *sv-*; kratki se *o* zatvara pred akcentom; javlja se vokalizacija ili redukcija inicijalnog *v* u konsonantskoj skupini; ispred ili iza slogotvornog *r* dolazi do redukcije fonema *v*; izjednačavaju se prijedlozi *iz* i *s* u *z*; u prezentskoj osnovi glagola podrijetlom od glagola *ići* javljaju se oblici sa skupinom *jd*, dok se u infinitivnoj osnovi istih glagola javlja skupina *jt*. Od alteritetnih značajki vezanih

za množinu imenica spominju se: neproširena osnova u imenica muškoga roda, relacijski morfem *-ov* ili *-ev* koji se razvio samo u genitivu množine imenica muškog roda, ništični morfem *do* kojeg često dolazi u genitivu množine svih triju rodova, morfemi *-i* ili *-ih* koji se mogu javiti u genitivu množine imenica muškog roda. Važno je spomenuti i neujednačene relacijske morfeme u dativu, lokativu i instrumentalu množine imenica svih triju rodova te unifikaciju *-u* na dočetu relacijskog morfema 3. lica množine prezenta glagola.

U uvodu je spomenuto da će u ovom radu biti riječi o fonološkim značajkama, stoga će biti opisani i prikazani samo alijeteti i alteriteti koji pripadaju fonološkoj razini.

2.2. O buzetskom dijalektu

Buzetski dijalekt smatra se jednim od najspecifičnijih dijalekata hrvatskoga jezika i upravo zbog toga bio je zanimljiv (ali i zahtjevan) mnogim dijalektolozima koji su ga istraživali. Buzetske govore istraživali su najprije Josip Ribarić četrdesetih godina prošloga stoljeća, a kasnije i poljski dijalektolog Mieczysław Małecki i srpski dijalektolog Pavle Ivić. Małecki je buzetski dijalekt nazvao čakavsko-slovenskim, a Josip Ribarić kajkavsko-čakavskim prijelaznim dijalektom (Šimunović 1970: 36). Važno je spomenuti Pavla Ivića koji je istraživao govor Draguča kao jedan od *najjužnijih buzetskih govora i koji je ustvrdio da dragučki govor sadrži najviše čakavskih karakteristika za razliku od ostalih govora buzetske regije u kojoj inače prevladavaju slovenski elementi* (Šimunović 1970: 36). Jedan od najznačajnijih dijalektologa koji je proučavao buzetske govore je Petar Šimunović. On je prije četrdesetak godina pisao i o buzetskom dijalektu, ali i o

značajkama bužetske toponimije kao pojave koja je neraskidivo povezana s razvojem dijalekta.⁶ Značajni su i radovi nizozemske dijalektologinje Janneke Kalsbeek koja se također bavila bužetskim dijalektom, točnije govorom Nugle koji je obradila u članku *Položaj govora Nugle kod Roča unutar sjeverozapadnočakavskog kompleksa*.⁷ Bužetskim dijalektom bavio se Dalibor Brozović u svom enciklopedijskom članku *Čakavsko narječje* u kojem najprije prikazuje njegovo prostiranje, a kasnije nastavlja s nekim najvažnijim karakteristikama poput refleksa jata, refleksa starohrvatskog *u* i stražnjeg nazala (Brozović 1988: 88). Josip Lisac bavio se fonološkim značajkama bužetskoga dijalekta u svome članku *Fonološke značajke bužetskoga dijalekta* koji je objavljen u časopisu *Čakavska rič* 2001. godine. Također, isti je autor bužetski dijalekt uključio i u svoju knjigu *Hrvatska dijalektologija 2: Čakavsko narječje* gdje je poglavlje o tom dijalektu zaključio rečenicom: *Bužetski je dijalekt organski prijelaz između čakavštine i slovenskog jezika* (Lisac 2009: 46).⁸

Od novijih istraživanja, značajni su doprinosi Nataše Vivoda i Elene Grah Ciliga, koje su obje podrijetlom iz Bužestine. Nataša Vivoda mnogo je svojih radova objavila u *Bužetskom zborniku* u razdoblju od sredine devedesetih godina do danas, a većinu je tih radova objedinila u svojoj knjizi *Bužetski govori* koja je objavljena 2005. godine. U toj knjizi autorica se bavila govorima Svetog Martina, Nugle, Sluma, Vrha, Škuljara, Prodana, Pračane, Velog Mluna, fonološkim i

⁶ Petar Šimunović pisao je o bužetskim govorima u sljedećim radovima: Šimunović, Petar, *Dijalekatske značajke bužetske regije*, Istarski mozaik, br. 5, 1970., str. 35-49.; Šimunović, Petar, *Takozvana bužetska kajkavština*, Istra, br. 6-7, 1976., str. 41-44.; Šimunović, Petar, *Značajke bužetske toponimije*, Onomastica jugoslavica, br. 7, 1978., str. 53-74.; Šimunović, Petar, *Jezične bilješke i rječnik u: Razletavke*, zbirka pjesama Miroslava Sinčića, Dometi, br. 4, 1971., str. 51-55.

⁷ Članak je objavljen u časopisu *Istra* 1989. godine.

⁸ Josip Lisac u toj knjizi navodi i opsežan popis literature o bužetskim govorima nastale do objavlivanja njegove knjige 2009. godine (Lisac 2009: 48-50).

morfološkim obilježjima govora Račica te frazemima u bužetskim govorima. Većinom je pri analizi mjesnih govora istraživala fonološka, morfološka i leksička obilježja govora, osim u analizi govora Račica gdje su obrađene fonološke i morfološke značajke (Vivoda 2005: 139). Osim navedenih govora, Nataša Vivoda obradila je i govor Črnice i Erkovčića. Vivoda se bavila i sklonidbenim nastavcima u govorima Bužeštine.⁹

Elena Grah Ciliga također je objavljivala u *Bužetskom zborniku*, a najviše se bavila svojim rodnim selom – Krbavčićima kraj Buzeta, gdje je istraživala toponime u okolici sela¹⁰ te mjesni govor sela Krbavčići koji je ujedno bio i tema njezina diplomskog rada. Analizirala je fonološke značajke toga govora te je navela mnogo primjera kojima je potvrdila da je govor sela Krbavčići čakavski govor, a to se očituje u, primjerice, povećanom vokalnom inventaru, karakterističnom izgovoru nekadašnjeg **tj* kao alveolarnog *ć* te prijelazu završnog nastavčnog *m > n* (Grah 2002: 33).¹¹

Istraživanja Nataše Vivoda i Elene Grah Ciliga od velika su značaja za bužetske govore – dijalektološka se slika Buzeta i Bužeštine širi i postaje sve detaljnija.

⁹ Radovi o bužetskim govorima objavljeni su u *Bužetskim zbornicima*: rad o govoru Črnice objavljen je u *Bužetskom zborniku* 2008. godine, o govoru Erkovčića 2007. godine, a o sklonidbenim nastavcima u govorima Bužeštine 2005. godine.

¹⁰ Rad je objavljen u *Bužetskom zborniku* iz 2007. godine.

¹¹ Rad je objavljen u *Bužetskom zborniku* 2002. godine.

2.3. Analiza alijetetnih i alteritetnih značajki mjesnoga govora Kontića

U prethodnom su poglavlju objašnjeni pojmovi alijeteta i alteriteta, nabrojene su alijetetne i alteritetne značajke čakavskoga narječja, a u ovomu će središnjem dijelu rada biti analizirane značajke mjesnoga govora Kontića od kojih su neke zabilježene u zapisu ogleđa govora, dok su neke naknadno dobivene usmjerenim ispitivanjem upitnikom.

2.3.1. Alijetetne značajke čakavskoga narječja u mjesnom govoru Kontića

2.3.1.1. Oblici zamjenice *ča*

Čakavsko narječje ime je dobilo upravo prema upitno-odnosnoj zamjenici *ča*. Ona se smatra alijetetnom značajkom čakavskog narječja te se svi govori koji u svome rječniku imaju zamjenicu *ča* smatraju čakavskima. No, ne mora značiti da neki govor nije čakavski ako se u njemu ne koristi zamjenica *ča* – ona može biti „skrivena“ u raznim svojim oblicima poput *zač*, *poč*, *nič*¹² u kojima se dočetno *-a* reduciralo (Moguš 1977: 22), a upravo to se vidi i u govoru Kontića. Iako nema zamjenice *ča* u njezinu osnovnom obliku, potvrđen je oblik *nič* za negaciju. Umjesto *ča*, koristi se zamjenica *kaj* zbog čega mnogi pogrešno svrstavaju buzetske govore u kajkavske, smatrajući zamjenicu *kaj* presudnom za određivanje pripadnosti određenom narječju. Buzetski su govori zamjenicu *kaj* preuzeli od susjednih kajkavskih slovenskih govora (Vivoda 2005: 32). Josip Lisac također

¹² U navedenim primjerima dolazi do veze prijedlog + *ča* te se dočetno *-a* reducira i nastaju spomenuti oblici. Javljaju se još oblici poput *poč*, *nač*, *vač*, *zač*, *uč*, *uzač*, *nizač*... (Moguš 1977: 22).

navodi da je blizina slovenskog jezika vidljiva iz leksika i spominje primjere *kaj, katieri, čakat, varut se* (Lisac 2009: 42). Još je Antun Mažuranić u 19. stoljeću istražujući kontinentalne čakavske govore oko Ozlja i u Žumberku primijetio da govori koji su u kontaktu s dominantnijim kajkavskim govorima preuzimaju od njih jedno od glavnih obilježja nekog narječja, upitno-odnosnu zamjenicu, ali temelji ipak ostaju skriveni u nekim drugim oblicima i zbog toga se takve govore ne smije smatrati kajkavskima (Moguš 1977: 22). Treba spomenuti i genitiv zamjenice *ča* koji glasi *česa* i koji također služi za određivanje pripadnosti nekom narječju (Moguš 1977: 23). Genitiv zamjenice *ča* u govoru Kontića je *kiéga*, a na pitanje koristi li se oblik *čes(a)*, gospođa Nevenka je odgovorila da „tako Ročani govore“. Iako zamjenica *ča* u svojem osnovnom obliku danas nije zabilježena u govorima južne Bužeštine, Petar Šimunović spominje da se u dragučkom notarskom protokolu, koji je pisan u Draguču, Humu i Račicama krajem 16. i početkom 17. stoljeća, našla zamjenica *ča*, što može biti jedan od dokaza da je bužetsko područje u temeljima uistinu čakavsko (Šimunović 1970: 46).

Oblici zamjenice *ča* vidljivi su u ogledu govoru u sljedećem primjeru: *Nídar nīč rádi téga*.

2.3.1.2. Čakavska jaka vokalnost

Tendencija čakavske jake vokalnosti alijetetna je značajka čakavskoga narječja koja podrazumijeva nepreventivnu punu vokalizaciju poluglasa u slabu položaju, povećan samoglasnički inventar, diftongacije i slogotvorne *r* i *l* koji se u čakavskim sustavima često ostvaruju kao dvofonemi s varijantama *ar, er, or* ili *ər*.

Što se tiče pune nepreventivne vokalizacije poluglasa u slabu položaju, najčešći primjer koji se navodi je zamjenica *ča*. Ona se, međutim, ne pojavljuje u govoru Kontića, ali javljaju se neki drugi, dolje navedeni primjeri koji ukazuju na postojanje čakavske nepreventivne pune vokalizacije poluglasa u slabu položaju u tom govoru. Riječ je o značajci koja je, prema Milanu Mogušu, zahvatila slavensku periferiju, posebice zapadnu i južnu (Moguš 1977: 20). Kako bi se shvatilo o čemu je riječ, valja objasniti razvoj poluglasova. U praslavenskom jeziku postojala su dva poluglasa – jor i jer – koji su se nakon nekog vremena ujednačili u šva. Jerovi su imali status fonema i riječ je obično završavala njima jer je tada bio aktualan zakon otvorenih slogova, što znači da je riječ morala završavati vokalom ili poluglasom. Nakon ukidanja zakona otvorenih slogova, poluglasovi su se reducirali ako su bili u slabu položaju ili vokalizirali ako su bili u jaku položaju (Moguš 1977: 20). Poluglas je bio u slabu položaju ako bi se nalazio iza ili ispred punog vokala i poluglasa u jaku položaju te na kraju riječi. U jaku položaju bili su oni poluglasovi koji su bili ispred ili iza poluglasa u slabu položaju.¹³ Redukcija, odnosno vokalizacija provodila se od 10. do kraja 12. stoljeća (Moguš 1977: 20). Zbog toga su od nekadašnjih *sъnъ*, *dъnъ* nastali današnji leksemi *san* i *dan* (Moguš 1977: 20). U mnogim jezicima na slavenskom jugu javljaju se i oblici poput *magla*, *snaha*, *daska* u kojima je trebalo doći do redukcije, ali je to izbjegnuto radi sprječavanja nastanka netipičnih konsonantskih skupina (Moguš 1977: 20). U čakavskom narječju¹⁴ ne javljaju se samo primjeri poput gore navedenih koji su uobičajeni i za štokavsko narječje, nego je ta tendencija pojačana i očituje se u mnogobrojnim primjerima poput *vazet* 'uzeti', *zamen* (1. l. jd. prez) 'uzmem', *vajk*

¹³ Riječ je o tzv. Havlikovu pravilu (Moguš 2010: 49).

¹⁴ Ali i u kajkavskom narječju dolazi do vokalizacije poluglasa u slabu položaju – šva se vokalizirao u *e* pa se recimo čakavski primjer *malin* u kajkavskom pojavljuje kao *melin*, dok je u štokavskim sustavima došlo do redukcije i ostvaraja *mlin* (Moguš 2010: 52, 53).

'uvijek', *kade* 'gdje', *manon* (I) 'mnom' (Moguš 2010: 53). Upravo se to događa i u mjesnom govoru Kontića – potvrđen je velik broj specifičnih primjera takvih nepreventivnih vokalizacija: *kadé*, *zámén* (1. 1. jd. prez.), *vájki*, *Vazán* 'Uskrs', *važgát* 'upaliti', *ménun* (I), *máša* 'misa'.

Značajke koje još dokazuju tendenciju jake čakavske vokalnosti su povećan samoglasnički inventar te diftongacije. Buzetske govore karakterizira upravo bogatstvo na području vokalizma – javljaju se otvoreni i zatvoreni vokali i diftonzi. Petar Šimunović primijetio je tu veliku raznolikost i naveo kako je *po broju različitih vokalnih sustava buzetski mikrokozmos bogatiji raznolikostima od golemog područja novoštokavskog dijalekatskog prostiranja* (Šimunović 1970: 35). Milan Moguš navodi da u temeljni vokalni sustav čakavskoga narječja ulazi najmanje pet samoglasnika koji mogu biti naglašeni ili nenaglašeni, dugi ili kratki (Moguš 1977: 23). Osim uobičajenih pet samoglasnika, vokalom se sustavu obično dodaje i vokalni *r* koje također može biti naglašen ili nenaglašen.

Budući da se Kontići nalaze vrlo blizu Račica, valja dati pregled Šimunovićeva vokalskog inventara Račica. On navodi da Račice imaju vokalski inventar sličan onom Svetog Martina i Nugle, ali je nešto pojednostavljen. Već spomenuti stražnji nazal izjednačio se s *a*, prednji nazal s *e*, a ostvaruju se i diftonzi (Šimunović 1970: 40). Zatvoreni *ɛ* javio se na mjestu kratkoga naglašenog jata, otvoreni *ɛ* osvario se na mjestu kratkoga naglašenog *e*, a neutralni *e* ostvario se na mjestu „običnog“ *e* u nenaglašenim slogovima (Šimunović 1970: 40). Zatvoreni *o* javio se pod kratkim akcentom. Vokal *i* ostvario se na pozicijama gdje se i ranije ostvarivao fonem *i*, na mjestu jata u slogovima koji su podrijetlom dugi te u kratkim nenaglašenim slogovima. Vokal *u* javio se na pozicijama gdje se i ranije javljao vokal *u*, umjesto dugog *o*, kratkog nenaglašenog *o* ili kao refleks vokalnog *l* (Šimunović 1970: 40).

U ogledu govora Kontića česti su primjeri u kojima se javljaju zatvoreni *a*, zatvoreni *o* i zatvoreni *e*: *kunjáda*, *láni*, *tá* (N jd. ž.), *tráva*; *málo*, *ómr* (pr. r. m. jd.), *Pródanon* (L mn.); *rié* (3. l. jd. prez.), *u Válé* (L jd.); ali i otvoreni *e*: *cvék* (A jd.), *majštreći* (N mn.), *né*, *nésa* (pr. r. m. jd.), *rasté* (3. l. jd. prez.), *réka* (pr. r. m. jd.), *sé* (N jd. s.), *svékrva*, *užénjena* (N jd. ž.)...¹⁵ Zatvoreni *a* najčešće se javlja tamo gdje se javlja i diftong *uo* pa se može zaključiti da je na neki način gotovo „zamijenio“ diftong. Ipak, diftonzi su i danas u mjesnom govoru Kontića aktualni. Diftong, odnosno dvoglas predstavlja *složeni glas koji nastaje neprekinutim klizanjem iz položaja jednog vokala u položaj drugog vokala u istom slogu* (Moguš 1977: 25). Mogu se javiti oblici od *ie* do *ou*, a njihova je *temeljna značajka da diftongacija zahvaća dva fonetski središnja vokala, jedan prednjeg niza i jedan stražnjeg niza* (Moguš 1977: 25). Oni potom u dugim slogovima diftongiraju u zatvornom pravcu (Moguš 1977: 25). Smatra se da je diftongacija mlađa pojava, ali je ipak najbolje čuvaju konzervativni govori (Moguš 1977: 29). Diftongacija se javlja na cijelom području čakavskog narječja, od Istre do južnih otoka, poput Hvara gdje dolazi do diftongacije dugoga *o* u *uo* te dugoga *e* u *ie* (Moguš 1977: 26). Petar Šimunović navodi da se u govoru Račica javlja diftong *uo* te da on nastaje na mjestu dugoga *a*, dok se neutralni *a* javlja u kratkim naglašenim i nenaglašenim slogovima (Šimunović 1970: 40). Općenito se za buzetsko područje spominje nekoliko ostvaraja: *ie* koji Moguš navodi kao rezultat dugoga *e*: *žienska*, *šies*, te *uo* ili *ua* kao rezultat dugoga *a*: *kvuas*, *duon* (Moguš 1977: 27). Primjeri za diftong *ie* zabilježeni u govoru Kontića su sljedeći: *vrié*, *vudié* (G jd.), *sestrié* (A

¹⁵ Budući da dosad nije napravljen cjelovit fonološki opis vokalskoga sustava mjesnoga govora Kontića, a taj bi zadatak premašivao okvire ovoga rada, zasad se ne utvrđuje pripadaju li ove vokalske jedinice razini fonema ili alofona, no one zasigurno u sustavu postoje i njihova prisutnost potvrđuje ovaj dio čakavske jake vokalnosti.

jd.), *tié* (G jd. ž.).¹⁶ Diftong *ua* karakterističan je za govor Nugle, a *uo* se može naći u govoru Račica. Budući da su Račice blizu Kontića, isti se diftong javlja i u govoru Kontića: *suo* (3. l. mn. prez.), *nuóć*, *Šuóhtara* (G jd.), *tuó* (A jd. s.), *stuónje* (A jd.), *gluóva*, *bluóga* (G jd.). Ipak, u govoru Kontića našao se i diftong *ua*: *pusijuáli* (pr. r. m. mn), *saluáta* (A jd.).

Treba spomenuti i *r* i *l* koji su u određenim pozicijama bili slogotvorni. Zanimljiv je njihov postanak koji Milan Moguš tumači kao poseban vid diftongacije (Moguš 1977: 32). U praslavenskom jeziku *r* i *l*, ali i *m*, *n*, *j*, *w* su zajedno s vokalima tvorili diftonge, koji su kasnije ukidanjem zakona otvorenih slogova uklonjeni premetanjem, nazalizacijom te stapanjem (Moguš 1977: 32). Ipak, u čakavskim sustavima u dubinskoj strukturi ostala je tendencija da se slogotvornom *r* dodaje i vokal ili prizvuk (Moguš 1977: 32). Mogući su ostvaraji *ar*, *er*, *or* ili *ər*¹⁷. Ti se ostvaraji smatraju alijetnim značajkama za čakavsko narječje. U mjesnom govoru Kontića slogotvorni *r* ostvaruje se kao *r*: *tído* (N jd. s.), *četrták*, *čímo* (N jd. s.). Zanimljiva je pojava nekih leksema poput *trebíh* i *crékva*, što spominje još Josip Ribarić u govoru Sluma (Moguš 1977: 31). Oblik *crékva* javlja se u govoru Kontića. Što se tiče slogotvornog *l*, on se prema općehrvatskoj jednadžbi izjednačio s refleksom stražnjeg nazala, ali se do 13. stoljeća čuvao, a kasnije postupno prelazio u fonem *u* (Moguš 2010: 56). Njegovi su ostvaraji u čakavskome narječju također raznovrsni – zabilježeni su primjeri gdje je slogotvorni *l* neizmijenjen, zamijenjen samoglasnicima *o* ili *u*, a zanimljivi su i primjeri u kojima je poluglas uz *l* zamijenjen samoglasnikom *e* ili *a* (Vranić 2005: 196). Također, ima i primjera u čakavskome narječju gdje se poluglas uz

¹⁶ Status diftonga u govoru Kontića je diskutabilan – valjalo bi provesti opsežnije istraživanje da bi se utvrdilo je li riječ o fonemima ili alofonima, no to također izlazi iz okvira ovog rada.

¹⁷ *ə* ovdje označava prizvuk.

slogotvorni *l* zamijenio s *o*, a potom je uslijedila i redukcija likvida pa je nakraju ostao samo *o*¹⁸ (Lukežić – Turk 1998: 39). Slogotvorni *l* u govoru Kontića ostvaruje se kao *u*: *vúk*, *púno* (N jd. s.), iako se javljaju i leksemi *sózi* (N mn.), *sónce* u kojima je slogotvorni *l* prešao u *o*.

2.3.1.3. Refleks prednjeg nazala

U većini sustava hrvatskoga jezika prednji nazal ostvaruje se kao *e*. Međutim alijetna značajka za čakavsko narječje upravo je navedeni prijelaz *ɛ* u *a* iza palatalnih *j*, *č* i *ž*. Riječ je o vrlo staroj pojavi s dvije faze: prva, u kojoj je došlo do prijelaza skupina *jɛ*, *čɛ*, *žɛ* u *ja*, *ča*, *ža*¹⁹ i druga, u kojoj je prednji nazal počeo prelaziti u *e* (Moguš 1977: 38). Prednji nazal imao je dosta široku artikulaciju te je počeo prelaziti u *e* u 10. stoljeću, dok je pojava prijelaza u *a* još starija (Moguš 2010: 38). Istovremeno je trajao i prijelaz *jata* u *a* iza palatala te je to u primorskoj skupini bilo izraženije i dosljednije, što dokazuju mnogi primjeri koji se ne javljaju u drugim podsustavima (Vranić 2005: 177). Općenito postoji tendencija otvorenijeg izgovora *jata* i prednjeg nazala iza palatala u primorskoj grupi zapadnojužnoslavenskih sustava, odnosno fonemi se slijevaju u *a* (Moguš 1977: 35). Treba naglasiti i da se veći broj primjera javlja u govorima otoka (Vranić 2005: 177) pa se tako u mjesnom govoru Kontića ne bi trebalo očekivati mnogo primjera.

¹⁸ I u primjerima s ostvarajima *el* i *al* moglo je doći do redukcije likvida (Lukežić – Turk 1998: 39). U kategoriji infinitiva 1. vrste glagola javlja se još i ostvaraj *le*, odnosno *li* gdje je slogotvorni *l* neizmijenjen, a naknadno se razvio i *jat* (Vranić 2005: 193, 196).

¹⁹ U Moguševu *Čakavskom narječju* navode se primjeri *jazik*, *jačmik*, *jatra*, *žajan*, *žetva*, *prijat*, *počat*, *žati* (Moguš 1977: 35).

U ogledu govora nije se javio oblik koji bi potvrdio prijelaz fonema ϵ u a iza j , \check{c} i \check{z} , pa je to naknadno provjereno ispitivanjem gospođe Nevenke Kontić i ustvrđeno da se u govoru Kontića koriste oblici *zájik* za 'jezik' i *jáčmik* za 'ječam', čime je dokazano postojanje navedene alijetetne značajke. Vrijedno je spomenuti i pojavu otvorenog ϵ iza j , \check{c} , \check{z} pa se tako javlja primjer *jětra* koji je pronađen ispitivanjem i čime se potvrđuje tendencija otvorenijeg izgovora prednjeg nazala iza palatala u mjesnom govoru Kontića. Na isti je način pronađen i primjer *miěsu*, u kojem je prednji nazal prešao u otvoreni ϵ i difongirao.

2.3.1.4. Refleks jata

Refleks jata važna je značajka jer je jedan od kriterija za podjelu čakavskoga narječja na dijalekte. Jat je u početku imao dosta nestabilnu artikulaciju (Moguš 1977: 37), te je, kao što je već navedeno, često iza palatala prelazio u a (*orah*)²⁰. Izgovor jata ovisio je o okolini, o naglašenosti, o tome je li slog dug ili kratak itd. (Moguš 1977: 37). Danas se čakavsko narječje prema refleksu jata dijeli na sjevernočakavski ili ekavski dijalekt, srednjočakavski ili ikavsko-ekavski dijalekt, južnočakavski ili ikavski dijalekt, lastovski dijalekt (u kojem je refleks jata jekavski) te buzetski dijalekt. Alijetetni refleksi jata za čakavsko narječje su ekavski i jekavski refleks koji su dosljedni u svim pozicijama u riječi (Moguš 1977: 38) te ikavsko-ekavski refleks jata koji se ostvaruje prema pravilu Jakubinskog i Meyera (Moguš 1977: 39).

Refleks jata u buzetskim govorima vrlo je specifičan i za njega se kaže da je fonološki individualan jat. Josip Lisac u svojoj knjizi *Hrvatska dijalektologija 2:*

²⁰ Do zamjene je došlo prije nego što su se palatalni i nepalatalni r izjednačili u nepalatalni r (Lukežić 2012: 52).

Čakavsko narječje razlikuje zapadni dio dijalekta koji svaki naglašeni jat čuva kao zatvoreno *ɛ*, a za jat u nenaglašenu položaju smatra da je rezultirao otvorenim *i*, odnosno *y*. U istočnom dijelu dijalekta kratko naglašeni jat ostvaruje se kao zatvoreno *ɛ*, a dugo naglašeni jat kao *i*. Ako je jat u istočnom dijelu dijalekta bio u nenaglašenu položaju, dao je otvoreno *i* (*y*) (Lisac 2009: 36).

Važno je odrediti i u kojem se morfemu refleks jata javlja, a može se javiti u sljedećim kategorijama: u leksičkim korijenskim morfemima, u tvorbenim morfemima i u gramatičkim morfemima (Vranić 2005: 46). Smatra se da su „najvažniji“ gramatički morfemi jer tamo inovacije najteže prodiru (Vranić 2005: 46). Budući da je važno napomenuti u kojim se morfemima refleks jata javio, primjeri s odrazom jata zabilježeni u mjesnom govoru Kontića bit će razvrstani s obzirom na to u kojem su se morfemu javili. U leksičkom korijenskom morfemu refleks jata javio se u primjerima: *cív*, *brigú* (L jd.), *télu* (pr. r. s. jd.), *véren* (1. 1. jd. prez.), *létu*, *čuvék*; u tvorbenim morfemima u primjerima *žíveli* (pr. r. m. mn.), *dóli*, *góri*, *vané*, *kadé*, *undé*; u gramatičkim morfemima u primjerima: *teté Tíldi* (D jd.), *ne hrté* (L jd.), *u rúcaki* (L jd.), *pu travé* (L jd.). Vidljivo je da se ekavski i ikavski refleks jata javljaju u svim trima kategorijama. Ponekad se umjesto ekavskog refleksa ostvaruje zatvoreno *ɛ*, što je vidljivo u primjeru: *u Válɛ* (L jd.). Ako je naglašen, jat se uglavnom ostvario kao *e*, ali ima i primjera gdje je jat naglašen i ostvaruje se kao *i*, u primjerima *cív* i *bríh*.²¹ To je dokaz da je najvjerojatnije kontinuant nekada dugo naglašenoga jata *i*, a kratko naglašenoga jata *e* (Lisac 2009: 36).

²¹ Nije se detaljnije pristupilo proučavanju odraza jata i njegove uvjetovanosti u govoru Kontića jer bi to zahtijevalo opsežnije istraživanje koje bi izlazilo iz okvira ovoga rada.

2.3.1.5. Slabljenje šumnika na dočetu zatvorena sloga

Nekoliko je alijetetnih značajki koje se javljaju u čakavskom konsonantizmu: cakavizam koji karakterizira nepostojanje č, ž, i š te njihova zamjena s c, z i s ili „srednjim“ glasovima²²; nepostojanje afrikate đ koja je rezultat jotacije; slabljenje šumnika na dočetu zatvorena sloga te redukcija finalnog slogovnog -l.

Od navedenih se značajki u bužetskim govorima javlja slabljenje šumnika na dočetu zatvorena sloga, nepostojanje afrikate đ te redukcija finalnog -l.

Slabljenje šumnika na dočetu zatvorena sloga tema je kojom su se ponajviše bavili Milan Moguš i Iva Lukežić. Oni su u svojim knjigama *Čakavsko narječje* i *Govori Klane i Studene* iznijeli teorije o tome kako je došlo do pojave slabljenja šumnika na dočetu zatvorena sloga. Milan Moguš smatra da je glavni uzrok pojave slabljenja šumnika u čakavskom narječju – slog. Slog se sastoji od tri dijela: početka, vrha i kraja, a čakavski je slog „kraći“ od štokavskog, odnosno kraj mu je bliži vrhu od štokavskog (Moguš 1977: 85).²³ Inače u istom slogu slabi napetost onih suglasnika koji su najudaljeniji od vokala, a treba napomenuti i da fonemi nisu jednako napeti pa se stupanj napetosti povećava od vokala do zvučnih/bezvučnih konsonanta (Moguš 1977: 86). Moguš razlikuje nekoliko stupnjeva slabljenja napetosti: 1. na istom stupnju – kada afrikate prelaze u manje napete frikative; 2. za jedan, dva ili tri stupnja – kada izgovor udaljenijeg

²² Više o cakavizmu u: Moguš, Milan, *Čakavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb, 1977, str. 66-79.

²³ Odmah se nakon vrha, odnosno vokala, zatvara slog, a to se čini na dva načina: prekidom izdisajne energije ili konsonantom. Zato dolazi i do pomicanja slogovne granice, jer čakavci zatvaraju slog odmah nakon vokala, a to rezultira i time da se mijenja suglasnik koji je udaljeniji od vokala, kao u primjeru *pot-ko-va* > *po-tko-va* > *polkova* (Moguš 1977: 86).

konsonanta slabi; 3. potpuna redukcija – kada se udaljeniji konsonant reducira (Moguš 1977: 88).

Iva Lukežić smatra da je slabljenje šumnika u zatvorenu slogu znak konzervativizma čakavskog narječja te da u čakavskom narječju postoji otpor prema napetim suglasnicima na desnom slogovnom rubu (Lukežić 1998: 38). Navodi da ta pojava podrijetlo vuče još iz praslavenskoga jezika kada je postojao već spomenuti zakon otvorenih slogova, po kojem je svaki slog morao završavati samoglasnikom (Lukežić 1998: 39). Taj je zakon ukinut te je i zatvoreni slog postao regularan, no radi konzervativizma čakavskoga narječja i dalje postoji dubinski otpor prema zatvorenim slogovima, a slabljenje šumnika u slogu zatvorenu šumnikom je jedan od načina „otvaranja“ sloga, odnosno smanjivanja napetosti (Lukežić 1998: 39).²⁴ Iva Lukežić, kao i Milan Moguš, spominje nekoliko stupnjeva slabljenja napetosti šumnika koji zatvaraju slog: na istome stupnju, za jedan, dva ili tri stupnja, te potpuna redukcija (Lukežić 1998: 40).

U govoru Kontića potvrđeni su sljedeći primjeri slabljenja šumnika na dočetu zatvorena sloga: *bóh* 'bog', *hój* (2. l. jd. imper.) 'odi', *enó* 'jedno', *dvájset* 'dvadeset', *anájs* 'jedanaes'.

2.3.1.6. Afrikate *dž* i *đ*

Nepostojanje afrikata *dž* i *đ* u sustavu također je jedna od alijetetnih značajki za čakavsko narječje jer se praslavenski **dj* u čakavskom ostvario kao *j*, a štokavski *dž* zamjenjivao se s *ž* (Moguš 1977: 64). Spominje se i ostvaraj *dj*, pa i *đ*,

²⁴ Iva Lukežić navodi još i akcenatsko duljenje kao mehanizam kojim se također smanjuje napetost u zatvorenu slogu: duljenje samoglasnika i realizacija dugoga akcenta na produljenu samoglasniku (Lukežić 1998: 39).

ali je izgovor mekši (Moguš 1977: 64). U ogledu govora Kontića, ali i u razgovoru s ispitanicima, afrikata *dž* nije se javila pa su na pitanje kako nazivaju *džep* odgovorili *žép*. Od nekadašnjih skupina **dj* i **zdz* jotacijom su dobiveni *j* i *žj*: *rójen*, *dažjá* (G jd.). Ponegdje se javio i *d'*, i to ponajprije u riječima romanskog porijekla, kao u primjeru *D'ulijána*.

2.3.1.7. Finalni slogovni *-l*

Finalni *-l* podrijetlo vuče od oblika *-lb/-lb* kada nakon redukcije poluglasa u slabu položaju *-l* dolazi na dočetak finalnog sloga osnova u imenica, pridjeva, priloga, na dočetu finalnog sloga prijedloga i jednine muškog roda glagolskog pridjeva radnog te na dočetu medijalnoga sloga osnove različitih vrsta riječi (imenica, pridjeva, priloga i glagola) (Vranić 2005: 243). U raznim sustavima hrvatskoga jezika taj se finalni *-l* različito ostvarivao pa se tako u štokavskim govorima pronalazi ostvaraj *-o* jer je došlo do zamjene finalnog *-l* s *-o*, može se pronaći i ostvaraj *-a* koji je karakterističan i za čakavske govore (Vranić 2005: 241).²⁵ U tek nekolicini sela u Slavoniji²⁶ moguće je i zadržavanje finalnog *-l*, što je alteritetna značajka jer je pronalazimo u sva tri narječja (Moguš 1977: 82). U kajkavskom narječju najčešći je ostvaraj finalnog *-l* kao *-l*, dakle finalni *-l* ostaje neizmijenjen, no javlja se i ostvaraj finalnog *-l* kao *-u*, *-v* ili čak *-f*, ovisno o govoru (Brozović 1988: 95). Svi se navedeni ostvaraji javljaju u čakavskim govorima, što dovoljno govori o raznolikosti i bogatstvu čakavskog narječja.

²⁵ Ostvaraj finalnog *-l* kao *-a* javlja se u južnim ikavskim govorima te u jugozapadnom istarskom dijalektu koji podrijetlo vuče iz zaleđa makarskog primorja (Lisac 2009: 62, 146).

²⁶ Riječ je o selima Siče, Magića Mala i Selca (Moguš 1977: 82).

Kada se govori o finalnom *-l*, prati se nekoliko kategorija: dočetak finalnog sloga osnova imenica, pridjeva, priloga i dočetak finalnog sloga prijedloga; dočetak finalnog sloga u jednini muškog roda glagolskoga pridjeva radnoga te dočetak medijalnog sloga osnove (Vranić 2005: 243).

Mjesni govor Kontića specifičan je i zbog povremenog javljanja redukcije finalnog *-l*. Iako se u bužetskim govorima finalni *-l* najčešće zamijenio s *-v* ili *-u*, ponegdje je došlo i do redukcije (Lisac 2009: 37).²⁷ To potvrđuju primjeri: *pruwá* (pr. r. m. jd.), *stóri* (pr. r. m. jd.), *rĕka* (pr. r. m. jd.), *bí* (pr. r. m. jd.), *ómr* (pr. r. m. jd.), *móga* (pr. r. m. jd.), *hujéva* (pr. r. m. jd.), *imé* (pr. r. m. jd.), *šá* (pr. r. m. jd.), *frmá* (pr. r. m. jd.), *príša* (pr. r. m. jd.), *nĕsa* (pr. r. m. jd.), *mižú*. U većini navedenih primjera radi se o jednini muškog roda glagolskog pridjeva radnoga, jedino je posljednja riječ, *mižú* 'čaša', imenica. Zapravo nema pravila gdje dolazi do redukcije, a gdje se javlja oblik s finalnim *-v* što dokazuje primjer glagolskoga pridjeva radnoga u jd. m. r.: *délav*. Uglavnom do redukcije dolazi u jednini muškog roda glagolskog pridjeva radnoga, a *-v* se ponegdje zadržava u ostalim vrstama riječi, imenicama – *pustóv* 'cipela'²⁸ i pridjevima u jednini muškoga roda – *cív*.

²⁷ Josip Lisac navodi da su u bužetskom dijalektu zabilježeni primjeri *šaw*, *tupof*, *tel*, *utrudi* (Lisac 2009: 37). To dokazuje da se u bužetskim govorima javlja doista mnogo različitih ostvaraja dočelnog *-l*.

²⁸ Navedeni je primjer provjeren ispitivanjem gospođe Nevenke Kontić.

2.3.2. Alteritetne značajke čakavskog narječja u mjesnom govoru Kontića

2.3.2.1. Prijedlog i prefiks *u*

Prijedlog i prefiks *u* alteritetna je značajka svih triju narječja hrvatskoga jezika, što znači da je možemo pronaći i u kajkavskom i u štokavskom i u čakavskom narječju. Slično možemo reći i za prijedlog i prefiks *v*, koji se osim u čakavskom javlja i u kajkavskom narječju. Izvorni oblik ovog prijedloga je *vъ*. Do pojave oblika *u* došlo je nakon redukcije poluglasa u slabu položaju. U većini se čakavskog narječja javlja oblik *va*, kao jedna od potvrda vokalizacije poluglasa u slabu položaju, što je dio čakavske tendencije jake vokalnosti. Međutim taj se oblik ne pojavljuje u govoru Kontića. Ono što se često javlja je izostavljanje prijedloga pa su zabilježeni primjeri poput *v Buzet malin, gremo Buzet* gdje je izostavljen prijedlog ispred riječi „malin“ i „Buzet“. Osim funkcije prijedloga, *u* ima i funkciju prefiksa, a u ispitivanju je potvrđeno da se u mjesnom govoru Kontića koristi leksem *upalít*.

U ogledu govora Kontića zabilježene su sljedeće ovjere prijedloga *u*: *délav* (pr. r. m. jd.) *si* (2. l. jd. prez.) *u* *fírmi* (L jd.), *dóli* *u* *Vále* (L jd.).

2.3.2.2. Rotacizam

Ova se značajka osim u čakavskim govorima javlja i u mnogim kajkavskim te ponekim štokavskim govorima. Do nje dolazi kada je prezentska osnova glagola *moći* rotacirana pa se *ž* zamjenjuje s *r* (Lukežić 1998: 93).

U ispitivanju upitnikom pronađeni su sljedeći primjeri u govoru Kontića: *móren* (1. 1. jd. prez.), *móreš* (2. 1. jd. prez.), *móre* (3. 1. jd. prez.)...

2.3.2.3. Akcentuacija

Akcentuaciju čakavskoga narječja odlikuje jezični konzervativizam. U čakavskim su se sustavima zadržala stara mjesta naglaska, ali i akut kojeg u novijim sustavima više nema. U većini čakavskih sustava riječ je o starohrvatskom naglasnom stanju s tri akcenta (Lisac 2009: 23). Već je Aleksandar Belić istraživao čakavsku akcentuaciju te zaključio da *osnovnu čakavsku akcentuaciju čini sustav od tri akcenta: kratkosilaznog, dugosilaznog i akuta* (Moguš 1977: 44). Navedeni se tip akcentuacije javlja u sjevernočakavskim govorima, u južnočakavskim dalmatinskim govorima te u štokavskim posavskim govorima (Moguš 1977: 44). Dakle, ta „stara“ akcentuacija ne javlja se samo u čakavskim govorima, već i u nekim štokavskim, i to onim najstarijim – slavonskim (Lisac 2009: 23).

U čakavskom se narječju javlja nekoliko tipova akcentuacije: stari, klasičan troakcenatski sustav koji se sastoji od kratkosilaznog naglaska, dugosilaznog naglaska te akuta, a važno je spomenuti da se sva tri naglaska mogu ostvariti na svim pozicijama u riječi – na početnom, unutrašnjem i finalnom slogu; stariji troakcenatski sustav do kojeg dolazi kada se gubi akut na finalnom i početnom slogu, ali se još čuva u središnjem slogu; stariji dvoakcenatski sustavi u kojima je akut izgubljen, a ostali se akcenti mogu ostvariti na svim pozicijama u riječi (Lisac 2009: 25). U novijim ili novim sustavima dolazi do parcijalne ili potpune promjene mjesta siline, a ti sustavi mogu biti dvoakcenatski, troakcenatski ili četveroakcenatski – noviji četveroakcenatski sustavi osim kratkosilaznog,

dugosilaznog i akuta, imaju i poluakut, u novijim troakcenatskim sustavima javljaju se isti naglasci, ali bez poluakuta, dok se u novijim dvoakcenatskim sustavima akut nije ni razvio (Lisac 2009: 25). Također postoje i novi sustavi u kojima je došlo do potpunog pomaka siline sa svih starih pozicija i do pojave novih naglasnih jedinica. Važno je spomenuti da se u čakavskom narječju javljaju prednaglasne i zanaglasne duljine, i to baš u onim najstarijim sustavima, poput primjerice govora Klane i Studene (Lukežić 1998: 34).

U bužetskim govorima javljaju se dva tipa akcentuacije: jednoakcenatski i dvoakcenatski. Lisac navodi da *glavninu bužetskog dijalekta karakterizira likvidacija i kvantitativnih i intonacijskih opozicija* (Lisac 2009: 38) te razlikuje jug i sjever dijalekta. O jugu dijalekta (a ovdje se nalaze i Kontići) Lisac piše da se čuva kvantiteta pod akcentom i pred akcentom pa se može zaključiti da južne bužetske govore karakterizira dvoakcenatski sustav (Lisac 2009: 38). Petar Šimunović ispitivao je govore Svetog Martina, Nugle, Račica i Bresta te je zaključio da je akcentuacija u svim navedenim govorima dvoakcenatska, no ističe da je *u Svetom Martinu i Brestu (sjeverniji govori) više nego u ostalim naseljima tendencija pokraćivanja dužina i ujednačivanja akcenata* (Šimunović 1970: 37). Također napominje da *kvantiteta kao prozodijski element postaje sve manje razlikovnim sredstvom* (Šimunović 1970: 35). Međutim to nadoknađuje bogatstvo na planu vokalizma.

Unatoč početnoj pretpostavci da će akcentuacija u govoru Kontića najvjerojatnije biti dvoakcenatska, analizom ogleđa govora utvrđeno je da je akcentuacija u Kontićima ipak jednoakcenatska. Budući da je većina bužetskih govora jednoakcenatska, tome se ne bi trebalo čuditi. Riječ je o pojavi likvidacije

kvantitativnih opozicija koja se širi i koja postepeno zahvaća i ono područje koje se trenutačno smatra ili se smatralo dvoakcenatskim.²⁹

Akcentuacija govora Kontića je dakle jednoakcenatska, što znači da se od svih obilježja naglasaka javlja samo mjesto naglasaka, odnosno silina. Ne postoje dugi/kratki, silazni ili uzlazni akcenti već je jedino bitno na kojem se slogu akcent ostvaruje. U govoru Kontića akcent se može ostvariti u svim slogovima: prvom, središnjem i posljednjem slogu, na svim vokalima te slogotvornom *r*. Naglasak na vokalu *a* javio se u svim trima pozicijama: *nánka*, *ránu*, *stávit*; *poštovánja* (G jd.), *Štandárdu* (L jd.); *česán* (A jd.), *danás*, *pròváj* (2. 1. jd. imper.), *sestrá*. Vokal *e* također je naglašen u svim pozicijama: *dělate* (2. 1. mn. prez.), *glédaš* (2. 1. jd. prez.), *téga* (G jd.); *majěštra*; *travé* (L jd.), *vudié* (G jd.). Primjeri za naglašeni vokal *i* u svim pozicijama su sljedeći: *čístili* (pr. r. m. mn.), *ístina*; *pusadíli* (pr. r. m. mn.), *guvuríla* (pr. r. ž. jd.); *kapíš* (2. 1. jd. prez.), *kumpír* (A jd.). Naglasak na vokalu *o* također se ostvario u svim pozicijama: *góri*, *ýorka* (N jd. ž.), *stóri* (pr. r. m. jd.); *gòvóriš* (2. 1. jd. prez.), *pukójni*; *dubró* (N jd. s.), *vinó*. Vokal *u* također je naglašen u svim pozicijama te je to zabilježeno u sljedećim primjerima: *čúda*, *júštu*, *úlikę* (A mn.); *čebúla*; *brigú* (L jd.), *štacjúm* (A jd.). Slogotvorni *r* naglašen je u sljedećim riječima: *vřhu*, *třdo* (N jd. s.), *čřv*, *čřno* (N jd. s.).³⁰

²⁹ Budući da je mjesni govor Kontića donedavno bio dvoakcenatski, još su uvijek vidljivi neki relikti takvoga sustava. Detaljniji opis akcenatskoga sustava ovoga mjesnoga govora zahtijeva opsežnije istraživanje, što prelazi okvire ovoga rada.

³⁰ U navedenim primjerima slogotvorni *r* naglašen je u prvom slogu. Tijekom istraživanja nisu zabilježeni primjeri s naglašenim slogotvornim *r* u središnjem i posljednjem slogu.

2.3.2.4. Zatvaranje vokala *o* pred akcentom

U čakavskom narječju ponegdje dolazi do prijelaza *o* u *u* pred akcentom, tu pojavu Josip Lisac spominje i kod analize srednjočakavskog dijalekta gdje navodi primjere iz Gradišća *ubisit*, *kuliko* (Lisac 2009: 99). Vokal *o* pred akcentom se zatvara i u bužetskim govorima za koje isti autor daje primjere poput *utrók*, *zubát* (Lisac 2009: 37). U mjesnom govoru Kontića potvrđeni su sljedeći primjeri zatvaranja vokala *o* pred akcentom: *dubró* (N jd. s.), *z vudié* (G jd.), *uná* (N jd. ž.), *hudíla* (pr. r. ž. jd.), *mujá* (N jd. ž.), *guvuríla* (pr. r. ž. jd.), *užénjena* (N jd. ž.), *undé*.

2.3.2.5. Redukcija inicijalnog *v* u skupini *vs-* i u skupini *v* + konsonant

Iva Lukežić spominje da se u *hrvatskom jeziku na nekoliko načina priječi uspostava atipičnih suglasničkih skupina na početku sloga, a jedan je od načina upravo redukcija inicijalnog sonanta* (Lukežić 1998: 91). Taj se postupak smatra tipičnim za starosjedilačke čakavske govore sjeverozapadnog areala te za neke kajkavske govore (Lukežić 1998: 91). Dakle na tome području zbog čakavskoga konzervativizma nije došlo do zamjene *vs-* u *sv-*, nego je početno *v* reducirano. U govoru Kontića došlo je do redukcije inicijalnog *v* u skupini *vs-*: *sɛ* (N jd. s.), *senáku*, *sé pu sén* (L jd. s.), *si majéštreti* (N mn.), *sáka* (N jd. ž.). Često dolazi i do redukcije inicijalnog *v* u konsonantskoj skupini: *dovíca*, *ziét*, *čiéra*. Također, do redukcije *v* dolazi i u pozicijama ispred ili iza slogotvornog *r* ili sonanta *r*: *trído* (N jd. s.), *četrťák*, *sturít*.

2.3.2.6. Alteritetne značajke vezane uz konsonantizam

Čakavski su govori šćakavski, što znači da je od starih skupina **stj* i **skj* dobiveno današnje *šč*. Ista je skupina i rezultat razvoja sekundarne skupine **stɔj* (Moguš 1977: 83). Sljedeći su primjeri zabilježeni u ogledu govora te dobiveni usmjerenim ispitivanjem upitnikom u govoru Kontića: *lšće, ugnjšći, z maščó* (I jd.), *nataščé*...

Od ostalih starih skupina važno je spomenuti i skupinu *čr*. Riječ je o skupini koja je danas u većini sustava zamijenjena novijom skupinom *cr*, a javlja se u riječima poput: *crv, crno, crijeva*... Do zamjene novijom skupinom došlo je ili zbog štokavskog utjecaja ili zbog prisutnosti čakavizma u pojedinim čakavskim govorima (Moguš 1977: 83). Ta se praslavenska suglasnička skupina zadržala u konzervativnim sustavima pa se tako javlja u većini čakavskih i kajkavskih govora te u nekim starim štokavskim govorima (Lukežić 1998: 92). Upitnikom su u govoru Kontića pronađeni sljedeći primjeri: *čmo* (N jd. s.), *črv*.

Novije konsonantske skupine su one koje su čakavci primili zajedno s posuđenicama, uglavnom su romanskog podrijetla, a to su skupine *št*, *šk* i *šp* (Moguš 1977: 83). Nalazimo ih u riječima iz ogleda govora Kontića: *štajún* 'doba', *dištín* 'sudbina', *majěštra* 'učiteljica', *štacjún* 'stanica', *Štándárd* 'naziv mjesta', *júšto* 'točno'; i kao rezultate ispitivanja upitnikom: *španjulét* 'cigareta', *špórko* 'prljavo', *škátula* 'kutija', *škáfa* 'sudoper', *škartóc* 'papirnata vrećica', *špína* 'slavina'.

Što se tiče zamjene dočelnog $m > n$, za početak valja objasniti kako je do toga došlo ili bar kako se smatra da je do toga došlo. Tom se pojavom bavio još Antun Mažuranić kada ju je primijetio u vinodolskim govorima te zaključio da je riječ o pojavi koja je svojstvena čakavskom narječju. Međutim do zamjene $m > n$

dolazi i u štokavskom narječju i pronalazimo je duž cijele obale Jadranskoga mora – od Istre pa sve do najjužnijih dijelova, ali i u unutrašnjosti u govorima Knina, Sinja i Imotskog (Moguš 1977: 79). U starim dokumentima i knjigama pokušalo se pronaći ovu zamjenu, ali je ona bila rijetka prije 16. stoljeća, tek u 17. i 18. stoljeću postaje česta i uobičajena (Moguš 1977: 79). Još uvijek nije jasno je li riječ o autohtonoj pojavi ili je ona preuzeta iz talijanskog jezika. Budući da u venecijanskom dijalektu s kojim je čakavsko narječje bilo u kontaktu nema navedene pojave, takvo nešto nije baš vjerojatno, ali uvijek postoji mogućnost da je pojava preuzeta iz kojeg drugog romanskog sustava (Moguš 1977: 79). Neki smatraju da do nje dolazi radi lakšeg izgovora i uspoređuje se sa slabljenjem šumnika, no nameće se pitanje zašto se ne mijenja i nenastavačno završno *-m* i zašto do zamjene ne dolazi i kod završnog *b* i *p* koji su još teži za izgovor od *m* (Moguš 1977: 80). Dakle, riječ je o pojavi koja se odnosi samo na relacijske morfeme, odnosno njihovo dočetno *m*, a dočetno *m* leksičkog morfema ostaje neizmijenjeno, što je slučaj u riječima: *dom*, *sram*, *pitom*, *lakom* (Lukežić 1998: 87). To je zapravo alofonska realizacija koja se, smatra Iva Lukežić, *svodi na neutralizaciju usnene prepreke pri izgovoru glasa m i zadržavanja nazalizacije pa se zbog toga m izjednačuje s n* (Lukežić 1998: 88). Važno je naglasiti da se zamjena *m > n* događa samo u oblicima u kojima pojavom zamjene ne bi došlo do promjene značenja (Lukežić 1998: 88). O promjeni *m > n* u bužetskim govorima pisao je Josip Lisac koji je istaknuo da u bužetskim govorima do promjene dolazi na kraju riječi u nastavcima i u nepromjenjivim riječima poput *ósan* (Lisac 2009: 37). Do neutralizacije *m > n* u govoru Kontića dolazi u 1. licu jednine prezenta glagola i 1. licu jednine oblika za tvorbu kondicionala: *sán*, *véren* 'vjerujem', *právin*

'govorim', *spámetin* 'sjetim'³¹ te u instrumentalu jednine imeničkih riječi: *z rúcakun*³² (Lukežić 1998: 88).

U čakavskim govorima često dolazi do izjednačavanja prijedloga *iz* i *s* u *z*. Do te pojave dolazi i u kajkavskom narječju. Vidljiva je u primjerima zabilježenima u govoru Kontića: *z poštovánja* (G jd.)³³, *z vudié* (G jd.), *z rúcakun* (I jd.).

U mjesnom govoru Kontića pojavljuje se još jedna značajka koju je vrijedno spomenuti – zabilježena je skupina *jd* u prezentskoj osnovi glagola izvedenih od glagola *íci*. Riječ je o značajci koja je karakteristična za konzervativne jezične sustave, poput čakavskog i kajkavskog narječja te nekih staroštokavskih govora (Lukežić 1998: 93). Do njezina razvoja došlo je stapanjem dočelnog samoglasnika prefiksa i početnog samoglasnika korijena u diftong *oj*, *aj* ili *ej* (Lukežić 1998: 93). U ogledu govora Kontića pojavljuje se oblik *nuóć* kao infinitiv *naći*. No, u prezentu glagola taj oblik glasi *nuójden* (1. l. jd. prez.), *nuójdeš* (2. l. jd. prez.)...

³¹ Oblik *bin* nije se javio u ogledu govora, ali ga govornici govora Kontića inače koriste.

³² Ostale kategorije u kojima je ova pojava zabilježena – L jd. te D mn. imeničkih riječi – nisu potvrđene u ogledu govora Kontića.

³³ U navedenom primjeru došlo je do jednačenja po zvučnosti jer je nakon *z* slijedio *p* koji je bezvučan.

3. Zaključak

Mjesni govor Kontića svakako pripada buzetskom dijalektu, što su dokazali mnogobrojni primjeri koji su navedeni nakon teorijskih dijelova u ovom završnom radu. Također, potvrđivanjem alijetetnih i alteritetnih značajki dokazana je i pripadnost ovoga mjesnoga govora čakavskom narječju.

Od alijetetnih značajki, u mjesnom govoru Kontića javljaju se oblici zamjenice *ča*, tendencija čakavske jake vokalnosti koja se očituje u punoj nepreventivnoj vokalizaciji poluglasa u slabu položaju, povećanom samoglasničkom inventaru u odnosu na ishodišni sustav te diftongacijama. Osim toga, alijetetni su i ostvaraji prednjeg nazala iza palatala, specifičan refleks jata, nepostojanje afrikate *đ*, slabljenje šumnika na dočetu zatvorena sloga te redukcija finalnog *-l*.

Što se tiče alteritetnih značajki, u govoru Kontića javljaju prijedlog i prefiks *u*, rotacizam, finalni *-l* ponegdje je zamijenjen s *-v*, pojavljuju se stare konsonantske skupine *šč* i *čr* te nove konsonantske skupine *št*, *šk*, *šp* romanskog podrijetla. Dolazi do neutralizacije $m > n$ na dočetu relacijskog morfema, u staroj skupini *vsb* došlo je do redukcije inicijalnog *v*, a do redukcije inicijalnog *v* došlo je i u drugim konsonantskim skupinama te ispred ili iza slogotvornog *r*. Kratki se *o* zatvara pred akcentom, izjednačuju se prijedlozi *iz* i *s* u *z*, a potvrđena je i skupina *jd* u prezentskoj osnovi glagola *naći*.

Iako sam odmalena bila okružena „domaćim“, odnosno nekim od mnogih mjesnih govora buzetskoga dijalekta, ova mi je analiza ipak proširila znanje o svom materinjem dijalektu, ali mi je i dokazala da dijalektološka istraživanja nikako nisu lagan posao. Cilj ovoga rada bio je prikazati alijetetne i alteritetne

značajke na fonološkoj razini, a za neke bi značajke trebalo provesti opsežnije istraživanje kako bi se dobio cjelokupni fonološki opis mjesnoga govora Kontića. Svakako postoji još mnogo tema koje bi trebalo obraditi, ne samo u govoru Kontića, nego i u govorima južne, ali i cjelokupne Bužeštine. Pritom ne mislim samo na teme iz fonologije, već i na teme iz područja morfologije, sintakse i leksikologije koje bi također zasigurno bile zanimljive za istraživanje. Na samome kraju ovoga rada izrazit ću želju da bužetski govori i dalje žive jer su i oni poput živog organizma – i oni se razvijaju, a taj razvoj treba pratiti i zabilježiti. Nadam se da sam ovim radom dala svoj doprinos tomu.

4. Sažetak

U ovome radu prikazane su alijetne i alteritetne značajke mjesnoga govora Kontića. Mjesni govor Kontića pripada južnim govorima buzetskog dijalekta čakavskoga narječja. Odlikuje se tipičnim čakavskim značajkama koje potvrđuju njegovu pripadnost čakavskome narječju.

4.1. Summary

In this research the local speech of Kontići is analysed. Local speech of Kontići is a part of Southern Buzet group of idioms which is a part of Buzet dialect and Čakavian group of dialects. It contains some of the most typical čakavian characteristics.

5. Ključne riječi

Čakavsko narječje, buzetski dijalekt, južni buzetski govori, mjesni govor Kontića, alijet, alteritet.

5.1. Key words

Čakavian group of dialects, Buzet dialect, Southern Buzet group of idioms, local speech of Kontići, alietè, alteritè.

6. Popis literature

1. Brozović, Dalibor, *Čakavsko narječje i Kajkavsko narječje* u: Brozović, Dalibor i Ivić, Pavle, *Jezik srpskohrvatski – hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb, 1988., str. 80-99.
2. Finka, Božidar, *Čakavsko narječje* u: *Čakavska rič*, br. 1, 1971., str. 13-41.
3. Grah, Elena, *Fonološke značajke mjesnoga govora sela Krbavčići* u: *Buzetski zbornik*, „Josip Turčinović“ d.o.o., Buzet, 2002., str. 19-52.
4. Grah, Elena, *Toponimi u okolici sela Krbavčići* u: *Buzetski zbornik*, „Josip Turčinović“ d.o.o., Buzet, 2005., str. 139-146.
5. Jakovljević, Nena, *Govor u Selcima* u: *Buzetski zbornik*, „Josip Turčinović“ d.o.o., Buzet, 2006., str. 361-370.
6. Kalsbeek, Janneke, *Položaj govora Nugle kod Roča unutar sjeverozapadnog čakavskog kompleksa* u: *Istra*, br. 1-2, 1989., str. 126-134.
7. Lisac, Josip, *Fonološke značajke buzetskog dijalekta* u: *Čakavska rič*, br. 2, 2001., str. 13-22.
8. Lisac, Josip, *Hrvatska dijalektologija 2: Čakavsko narječje*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2009.
9. Lukežić, Iva, *Govori Klane i Studene*, Libellus, Crikvenica, 1998.
10. Lukežić, Iva i Turk, Marija, *Govori otoka Krka*, Libellus, Crikvenica, 1998.
11. Lukežić, Iva, *Zajednička povijest hrvatskih narječja: 1. Fonologija*, Filozofski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2012.
12. Moguš, Milan, *Čakavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb, 1977.
13. Moguš, Milan, *Povijesna fonologija hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 2010.

- 14.Šimunović, Petar, *Dijalekatske značajke buzetske regije* u: *Istarski mozaik*, br. 5, 1970., str. 35-49.
- 15.Šimunović, Petar, *Jezične bilješke i rječnik* u: *Razletavke Miroslava Sinčića*, Matica hrvatska, br. 4, 1971., str. 51-55.
- 16.Šimunović, Petar, *Takozvana buzetska kajkavština* u: *Istra*, br. 6-7, 1976., str. 41-44.
- 17.Šimunović, Petar, *Značajke buzetske toponimije* u: *Onomastica jugoslavica*, br. 7, 1978., str. 53-74.
- 18.Šimunović, Petar i Olesch, Reinhold, *Čakavisches-Deutsches Lexikon, Teil 3, Čakavisches Texte*, Böhlau Verlag, Köln, Wien, 1983.
- 19.Vivoda, Nataša, *Buzetski govori*, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Koper, 2005.
- 20.Vivoda, Nataša, *Sklonidbeni nastavci u govorima Buzeštine* u: *Buzetski zbornik*, „Josip Turčinović“ d.o.o., Buzet, 2005., str. 129-138.
- 21.Vivoda, Nataša, *Govor Erkovčića* u: *Buzetski zbornik*, „Josip Turčinović“ d.o.o., Buzet, 2007., str. 239-246.
- 22.Vivoda, Nataša, *Črniški govor* u: *Buzetski zbornik*, „Josip Turčinović“ d.o.o., Buzet, 2008., str. 121-127.
- 23.Vranić, Silvana, *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*, Filozofski fakultet, Odsjek za kroatistiku, Rijeka, 2005.

6.1. Internetski izvori

1. <http://www.buzet.hr/index.php?id=41>
2. <http://www.istrapedia.hr/hrv/430/buzet/istra-a-z/>
3. hjp.znanje.hr
4. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=54724>
5. <https://www.google.hr/maps/@45.3765591,14.0261336,10z>

7. Prilozi

7.1. Ogled mjesnih govora Kontića i Krušvara

Razgovor Nevenke Kontić, Elvisa Kontića, Mladena Kontića i Ivana Ribarića

Elvis: Mlāden, prōvāj pīt, nū.

Mladen: Jā, ćemu počēt.

Elvis: Glēj, tū, tū ti je mižū.

Elvis: Ājde, živeli!

Ivan: Živili!

Elvis: Kāj ti se vidi vinó?

Mladen: Dubró vinó jē.

Elvis: Nānka ga nīsi pruvā, vrē govōriš da je dōbrō.

Mladen: Sān, sān pruvā.

Elvis: Jīve, kāj dēlate vi puli Krušvaru?

Ivan: Dēnas san dēlav.

Elvis: Dēlav si u firmi?

Ivan: Dēlav san u firmi. Dū, kāj dibōtu piēt ūr je bilō dibōtu kāt san prišav dōma, štīri i pū, takō nekaj. Kāj ćeš, takōv je štajūn, takōv je dištīn i nimaš kāj...

Nevenka: A Irēna je dōma ili je?

Ivan: Dēla civ dān.

Nevenka: A dēla civ dān. Jā, jā... A bēn, nī jin dōsadno, ima dēla dōsta tāmū.

Ivan: Čèra smo kusili, znaš kaj so mi gliste stòrile pu travè.

Elvis: Pu travè? Gliste?

Ivan: A màma, pròkletu blàgo. Já, stòrijo onè glistina, znaš. I kad rěš z onù kòsilicu nisku, sè ti se baligà pòt nugàmi, najràj biš páv. Pa san čakav da pride dàš, da èna mřva umèkne, da lájje razbije. Ma je fadiga, kapiš, pójner je čúda lišca nàtri. Pójner je tò za sè zgrabjät vàn, je dèla kòlikò céš, iman dòma pùn vùs za pèjat cá kad priden dòma, škuvác.

Nevenka: Ste pusijuáli saluàta, ste sijali kumpír?

Ivan: Nič óš, kumpír smo stàvili štire kanaliće gòri, česán i čebùla smo stàvili de je onà dulènja njíva. Smo stàvili skùpa z Dušanon.

Nevenka: A, dòli u Vále.

Ivan: Ne, ne, nè, tù gòri, česán i čebùla tù gòri, smo óš pred nóvin lèton...

Elvis: A já, tò si bi právi, tu gòri nę brigù.

Nevenka: A bi tèlu. Rànu stàvit česán.

Ivan: Ón je stòriv kanaliće, dubró zagnojív, sedà čukát je mujò dèlo.

....

Elvis: Mlàden, vi ste pusadìli sè?

Mladen: Já, já, smò.

Elvis: Já? Ste čúda tèga sadìli?

Mladen: Ma danàs dòsta.

Elvis: A já, já, tra véren. Tra véren da já.

Nevenka: A je vriè za čakát, sè i česán i čebùla i kumpír i sè je vriè vanè... A véru jè.

Mladen: Láni smo ga véč učukáli tà štajùn.

Nevenka: Tà štajùn se je vriè čakálo. Já, já...

Elvis: Jèno málo je sè káda glédaš... Má, ali senáku tráva je prijè nègu láni nekakò za kusít.

Ivan: I čúda véč zèleno negu láni.

Nevenka: Já, perkè je bilá zima ýorka i... ýorka zima i dažjá je bilò čúda i tò ti je, tò rastè (...) z vudiè.

Ivan: Júšto.

Nevenka: Véro jè. A jè, jè, ánka mi smo denás čistili te úlike, ali véru je zádñji štajùn, véru je.

Ivan: Tí biš mórav priè gòri menè sturit vižita kòku san já učistiv óne úlike, dá li san stòriv júšto kòku si me névadiv.

Elvis: Má si stòri, ne bòj se. Júštu će bit, ne bòj se. Kokò san ti rèka, bit će júštu.

Ivan: Perán da san te kapív dubró. Ku nìsan...

Elvis: Ma ku nè, ćeš drùgu létu. Ku nè, cému pruvát. Ne bòj se. Nídar nič rádi tèga.

Nevenka: Češ nuóc ánka za drùgu létu, néce ti úc, nè, ne bòj se...

Ivan: Èn dán san tèv da cún puvéc utrukòn – se spámètiš tí, Mlâden, kát je Đulijána, sestrá se je bilá údrila nè nòya.

Mladen: Ne nòya se je nebòla.

Ivan: Nebòla. I pòjner ne Brih smo hudìli škùla i nùnu pukòjni je je pregnáv s tuvròn, èna, fòrši èna dvà mèseca, fòrši nánka ne, èn mèsec je hudìla s tuvròn, so je gnàli škùla da ne fàli ut škùle.

Elvis: Ma ček, čekaj, kèga, Đuljàne?

Nevenka: Tù, ut Mladena sestriè. Đuljàno.

Elvis: Ma já.

Nevenka: A já. Se je nebòla ne cvèk.

Mladen: Tì se tò spàmetiš jòš?

Ivan: A já, kàt san biv èno lèto za njò. Unà je bilà drùgi, mi smo bilì prvin ràzredi.

Mladen: A já, já, unà je šlà èno lèto prije, ònda ste bilièno lèto ràzlike.

Ivan: I tà nùno pukòjni je pregnáv gòri je, pret škùla dòli je pumògav pùpi i pòjner ut znàtri je bilà, niso pùstili da hòdi čùda, da je rièdi, kapiš da jè...

Nevenka: Já, já, da se rani jin...tà, nòya.

Ivan: Dà se nè infetà...

Mladen: Pukòjni bārba je bì vjerovàtno.

Ivan: A fòrši bārba, já.

Mladen: Ne, òn je òmr šezdešèt i šièste òš.

Nevenka: Já, bārba Mاريو, òn je tù bì vājki. Aaa, čùj, sèga je bilò poli Kòntić.

Elvis: Ma ni sámo puli Kóntić, négo je bilò sę pu sën. Káda čuvék ni móga, tó je takó i gótovo.

Nevenka: Si majěštreti ki so bili nę Briyüóbavézno tu dóli puli Kóntić suo prišli, kapiješ, sę, vājki so prišli.

Elvis: Kóku da so dóma.

Nevenka: Kóku da so dóma. Náša Tilda, kunjáda, uná je délala majěštra nę Briyü (...) i pójer sěmo dóli i na kráj si je nuóšla muža iz tié hiše.

Mladen: Zatò je hudíla sěmo dóli.

(...)

Nevenka: I mujá svěkrva jé je kličala vājki „vi“. (...) Uná jin je guvurila vi.

Elvis: Mujá nóna, And'ulina. Uná je guvurila vāj, teté Tildi pukójni káj je ómrla, vājki jin je guvurila vi. S poštovánja.

Ivan: Káj je majěštra bilá?

Nevenka: Zatò kaj je bilá majěštra (...). I vājki vi, Tilda i stakò. Jé, jé, ístina je. Já, uná je bilá užěnjena za sina njějniga, nù.

Ivan: Ma káj, so guvurili dóli v Račicah, z Dubróvic pukójni Běpo, ón je guvuriv žené „vi“. Uná je bilá dōvica, stárijá dōsta od njegá, ón je bí mladíc, so ga uženili zá njo.

(...)

Ivan: E takò, tó so sę té stáre štórije... Sęga je bilò, embót kóko i sadá.

Nevenka: A òn je ròjen ud Ùrihu, znàš. Tà Bèpo. Gòri onà zàdnja hiša puli Ùrihu kaj jè (...) ki se riè prèma Štandàrdu, zàdnja hiša ne rušèvina. (...) Vrhù Èmila!

Ivan: Gòri kadè je bilà néka Kòntièka? Ìli γòri óš uzyùra?

Nevenka: Enà hišica kaj je na samèn. Iz òne hiše je...

Ivan: Pùt sàma lòkva?

Elvis: I čekaj, tò je ut Šuòhtara?

Ivan: Nè, nè, nè, tò je hiša, znàš kadè je òna lòkva gòri kadè je pukòjna Marina pàla nàtri kaj se je utupila (...) Pùt sàma lòkva.

Nevenka: Puli onè mièle.

Elvis: A ma tò je vèc tàmo prèma Pròdanòn?

Ivan: Nè, γòri uzyùrà, nè vršící. Nájvišja hiša puli Ùrihu.

Elvis: Ma ki jima...

Ivan: Nubèniga ni tàmo. Tò je (...). Já utròk se ne spàmetin da je undè bilà hiša ku ne rušèvina vājki. Undè je γràja, vrè trisèt lit je sàmo gràja.

Nevenka: Tà hiša spàda tèmu ud Ùrihu sadà ki ìma, tà Vlátko (...) Rátko.

(...)

Nevenka: U tuò stuònje spàda tà hiša. Ìnaèe òn ti je, právin, ròjen ud undè (...) I takò. Òn je vājki hujèva Krušvarun, z rùcakun nè hrtè. Rùcak vājki je imè i òbavèzno kadà je šà ud Krušvaru dòma, frmà se jè pùli mujèh dòma, pùli...

Elvis: Mafrini.

Nevenka: Puli Mafrini, se je frmà i undè je imè štacjùn, ma ne sàmu òn, je imè ku li ki, ànka iz Rimjaka, ud Šilvàneta uća. Gluòva je imè u rùcaki vanè ki je priša iz Buzèta i gluòva ud bluòga, kapiš, tò se je kupùvalu, i Bòže, ti právin

(...)

Nevenka: Tò je nèsa vājki u rùcaki, ti právin, vājki se tò spàmetin. A sèga je bilò.

Ivan: Puli mujèga pukòjnega učè butigi je biànka vājki štacjùn. (...) Grimàvci kàda so hudili, Dragúćani z vòli v Buzèt málín, so šli jùtro pred dnèvon, so pasàli zgùrin fòrši u trèti, štíti i pù, štíti ùri za bit prvi mlèt šèsti ùri málini i da bi pójner šli pu frèškin dok ni jàko sònci zgòrin ne Marince vàn, kapiš, i kàt so prišli nàzet, so se frmàli obavezno zá, da vuli upučinejo i tò, fòrši ànka pit dàli blàgon, a uni so šli pit nàtri, vājki so imèli dùplica sòbun.

7.2. Rezultati ispitivanja upitnikom

Gospođi Nevenki Kontić koja je sudjelovala u razgovoru koji je prethodno snimljen, naknadno su, kako bi se potvrdile određene značajke, postavljena pitanja na standardnom jeziku, a ona je odgovarala na svom mjesnom govoru. U nastavku je priložen spomenuti upitnik koji je primijenjen tijekom toga ispitivanja, zajedno s dobivenim rezultatima.

uzmem – zámen

uzeti – zìet

uvijek – vájki

Uskrs – Vazán

upaliti – važgát/upalít

sa mnom – z mĕnun

misa – máša

jezik – zajík

ječam – jáčmik

jetra – jĕtra

meso – miĕsu

bog – bóh

odi – hój

jedno – enó

dvadeset – dvájsset

jedanaest – anájs

pčela – čěla

ptica – tíć

htjeti – tět (těla bin)

sedamnaest – sedavnájs

džep – žěp

idemo u Hum – gréno Hum/grémo u Hum

ognjište – ugnjíšći

s masti – z. maščó

natašte – nataščě

cigareta – španjulět

prljavo – špórko

sudoper – škáfa

vrećica – škartóc

slavina – špína

crno – číno

crv – čív

svaka – sáka

mogu – móren

možeš – móreš

udovica – duvíca

ckrva – crékva

tvrdo – třído

čtvrťak – četrták

sunce – sónce

suze – sózi

vuk – vůk

pun – pún

čega – kiéga

nađem – nuójen

jučer – čiera

cipela – pustóv

čaša – mižú

7.3. Karta³⁴

³⁴ Karta je preuzeta sa stranice <https://www.google.hr/maps/@45.3765591,14.0261336,10z>, 26. 8. 2016. Na karti je prikazana južna Buzeština sa susjednim područjima.